

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
CATEDRA DE ISTORIE MODERNĂ

Român, basarabean sau moldovean?

**Frământări identitare și aserțiuni politico-sociale în
Basarabia începutului de secol XX**

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

PROF. UNIV. DR. NICOLAE BOCȘAN

DOCTORAND:

KATJA LASCH

Rezumatul tezei de doctorat

CLUJ-NAPOCA

2013

Cuprins

Index tabele	IV
Index imagini	IV
Abrevieri	V
1 Introducere	1
1.1 Problematizare, cadru temporal, metodologie	1
1.2 Identitate, etnicitate, națiune și naționalism – precizări conceptuale și scurt excurs istoric	8
1.2.1 Identitate personală, socială și colectivă	9
1.2.2 Identități de grup – etnie și națiune	16
1.3 Stadiul cercetării și evaluarea izvoarelor	25
1.3.1 Evaluarea izvoarelor istorice	25
1.3.2 Istoriografia occidentală	27
1.3.3 Istoriografia sovietică	29
1.3.4 Istoriografia românească	36
1.3.5 Istoriografia din Republica Moldova	42
2 Basarabia – provincie a Imperiului Rus (1812-1917)	50
2.1 Premisele administrative, economice și culturale	50
2.1.1 Structura populației din perspectiva factorilor etnici și sociali	51
2.1.2 Structura administrației și situația economică	56
2.1.3 Biserica	62
2.1.4 Sistemul de învățământ și cadrul cultural	65
2.2 Intelectualii moldoveni și problema identității în ajunul primei Revoluții Ruse	72
2.3 Prima Revoluție Rusă (1905-1907)	83
2.3.1 Evenimentele din Rusia și Basarabia	83
2.3.2 Reacția elitelor moldovene; mișcarea intelighenției și nobilimea	87
2.3.3 Elitele românești și Basarabia	101
2.4 Liniștea dinaintea furtunii – perioada dintre revoluții (1907-1917)	104
2.4.1 O perioadă de stagnare în Basarabia?	104
2.4.2 Perceperea Basarabiei în România, Rusia și Europa	110
2.5 Concluziile preliminare	113

3	Revoluția rusă și Basarabia (1917)	116
3.1	Europa și Rusia în anul 1917	116
3.2	Basarabia în anul 1917	121
3.2.1	<i>Organizații socio-politice în Basarabia în 1917 și elite moldovenești</i>	123
3.2.2	<i>Sfatul Țării – organ basarabean-regional sau moldovenesc-național al autoadministrării politice?</i>	137
3.3	Concluziile preliminare	155
4	Autonomie, independență, unire (noiembrie 1917- martie 1918)	159
4.1	Autonomie - Republica Democratică Poporană Moldovenească	159
4.1.1	<i>Contextul politic extern</i>	160
4.1.2	<i>Convocarea Sfatului Țării și Declarația de Autonomie</i>	164
4.1.3	<i>Evoluția evenimentelor în Basarabia și activitatea deputaților moldoveni în cadrul Sfatului Țării</i>	173
4.1.4	<i>Sprijin în situație de criză – trupele ruse sau cele române?</i>	180
4.2	Independența - Republica Democratică Moldovenească	194
4.2.1	<i>Contextul politic extern</i>	194
4.2.2	<i>Declarația de Independență</i>	199
4.2.3	<i>Evoluția evenimentelor în Basarabia și activitatea Sfatului Țării</i>	201
4.3	Schimbare de direcție surprinzătoare? Unirea cu România	220
4.4	Concluziile preliminare	229
5	Integrare dificilă – România și Basarabia (1918-1919)	232
5.1	Contextul politic extern – reacții la Unire	233
5.2	Autonomie regională	241
5.2.1	<i>Reacții la Unire în Vechiul Regat și Basarabia</i>	241
5.2.2	<i>Primii pași de integrare</i>	245
5.2.3	<i>Sfatul Țării – un organism politic regional</i>	250
5.2.4	<i>Partidele și discursul public în Basarabia</i>	262
5.2.5	<i>Reprezentanții moldoveni în Consiliul de Miniștri și în Parlament</i>	269
5.3	Perspective – de la autonomia regională la statul centralist	272
5.4	Concluziile preliminare	279
6	Concluzii	283
	Bibliografie	293
	Anexe	323

Cuvinte cheie: *Basarabia, unire, identitate, naționalism, independență, autonomie, România Mare, Sfatul Țării, Revoluția Rusă, Primul Război Mondial*

„Basarabia, pământ românesc“- slogan politic, prezent în cele mai neașteptate locuri în România anulului 2013, demonstrează cât de actuală și virulentă este încă problematica apartenenței statale a teritoriului dintre Prut și Nistru, precum și chestiunea identității naționale a populației vorbitoare de limba română din acest spațiu. De asemenea, în cadrul discursului politic, dar și al spațiului public din încă tânărul stat, Republica Moldova, chestiunea identitară ocupă un loc hotărâtor, așa cum o demonstrează dezbaterile referitoare la denumirea limbii oficiale a statului, conținutul manualelor de istorie sau conflictul privind Transnistria. Basarabia reprezintă astfel un veritabil studiu de caz pentru un proces de constituire statală, care nu poate fi considerat finalizat până în prezent.

Teza de doctorat de față se ocupă cu istoria regiunii periferice, Basarabia între anii 1905-1919. Ea analizează originile procesului de coagulare identitară și națională a populației vorbitoare de limbă română din acest teritoriu, pe fundalul evenimentelor succedate în provincia rusă. În centrul analizei se află identificarea unor modele identitare, autopercepția etnică și procesul de articulare a voinței politice în cadrul populației vorbitoare de limbă română din regiunea, care de-a lungul sec. XX a fost disputată de mai multe state.

Cercetarea se concentrează pe activitățile intelectualilor moldoveni, respectiv a elitelor intelectuale și politice ale regiunii, purtătoare de roluri importante în partidele și mișcările politice ale vremii și care s-au remarcat printr-o activitate publicistică intensă. Trebuie observat în acest punct, că în cazul Basarabiei nu se poate vorbi de o linie de demarcație clară între elitele intelectuale și politice ale vremii.

În studiul de față termenul „elite“ cuprinde pe de-o parte, latifundiarilor moldoveni, care de cele mai multe ori aveau și un titlu nobiliar, pe de altă parte, și categoria elitelor educate, care începuse să se contureze în perioada amintită. Elita educată este numită în lucrare și *intelligenția*, preluând terminologia rusă, precum și *elită burgheză*. Termenii se referă la un strat social emergent în perioada modernă, care se distinge de masele țărănești printr-o educație instituționalizată și dorința explicită de a servi interesele societății. Trebuie specificat însă faptul, că elitele burgheze ale Basarabiei nu sunt similare cu burghezimea în accepțiunea ei central-europeană. În vreme ce în Europa Centrală burghezimea se caracterizează prin conștiința de sine a clasei din care face parte (*Bürgerlichkeit*) și un anumit stil de viață

specific citadin, educație și avere, în Basarabia elita burgheză să distinge de restul societății preponderent prin cunoștințele dobândite. Cele două grupuri sociale din Basarabia (latifundiar și elita burgheză) nu erau separate de linii de demarcație etnice, în ambele categorii regăsindu-se persoane vorbitoare de limba română.

La baza analizei se află o abordare constructivistă a conceptelor *identitate* și *națiune*. Descifrarea originilor procesului de definire identitară și coagulare a voinței politice a populației vorbitoare de limba română din Basarabia prin lentilă constructivistă, respectiv receptarea și reacția moldovenilor lor la diferitele concepte, nu au constituit până acum o prioritate a cercetării istoriografice. Lucrarea de față urmărește să diminueze acest vid istoriografic.

O atenție deosebită este acordată fenomenelor generatoare de identitate din interiorul Basarabiei, în perioada tranziției dinspre Imperiul Țarist spre România Mare. Având în vedere că studiile anterioare s-au concentrat în special pe rolul conjuncturii internaționale în procesul de formare identitară, lucrarea prezentă dorește să impulsioneze o dezbatere pe această temă, propunând un alt unghi de abordare a chestiunii identitare, din interiorul sistemului de referință.

Pe baza izvoarelor istorice, lucrarea urmărește în ce măsură s-a coagulat o identitate de grup a elitei vorbitoare de limba română din Basarabia, dacă aceasta avea un cadru de referință etnic sau național și ce solicitări programatice rezultau pe cale de consecință la nivel politic. Cercetarea de față încearcă să răspundă la următoarele întrebări: Unde se plasau identitar intelectualii moldoveni la începutul sec. XX? Demaraseră deja procesul de construcție a unei identități naționale, respectiv un program național și cum intenționau să îl mediatizeze în cadrul populației? Ce rol a jucat în acest proces națiunea română vecină? În ce măsură au participat locuitorii Basarabiei la procesul de formare națională din România și s-au simțit parte integrantă a națiunii române? Ce concepte statale și idei politice urmărea elita vorbitoare de română? De asemenea, trebuie întrebat critic, dacă unirea Basarabiei cu România din 1918 a avut loc pe baza unei conștiințe naționale românești, așa cum postulează istoriografia română, sau dimpotrivă, independența Basarabiei, declarată în primăvara anului 1918, a fost rezultatul unei conștiințe naționale moldovenești?

Cadru temporal

În centrul tezei de doctorat se află perioada 1905-1919, întrucât aceasta cuprinde două puncte de cotitură importante. Pe de-o parte, în această perioadă are loc Revoluția Rusă din 1905-1907, care va cuprinde întreg Imperiul și în cadrul căreia s-au manifestat alături de curente

liberal-democratice și socialiste și idei naționale. Pe de altă parte, Revoluția Rusă din anul 1917 a marcat un punct de turnură, la nivel politic și social. Atât revoluția din 1905, cât și cea din februarie și respectiv octombrie 1917 au creat pentru elitele locale, și în Basarabia, o marjă de mișcare neașteptată, de care acestea au încercat să profite, generând propriile programe politice. Odată cu alegerile parlamentare pentru Parlamentul României Mari s-a încheiat o primă etapă importantă în procesul de integrare juridică și administrativă a Basarabiei. De aceea anul 1919 marchează sfârșitul perioadei cercetate în acest studiu.

Surse și literatură secundară

Alături de o analiză cuprinzătoare a literaturii secundare, teza de doctorat se bazează pe diferite categorii de izvoare istorice. În teza de doctorat au fost valorificate rezultatele lucrării de masterat a autoarei, susținută în 2002 în cadrul universității Ludwig-Maximilians-Universität München. Un rol important a revenit numeroaselor memorii și rapoarte tipărite și întocmite de deputații moldoveni sau martori ai timpului respectiv.

În al doilea rând, analiza este fundamentată pe acte consultate în Arhiva de Stat a Republicii Moldova din Chișinău și în Arhiva Națională a României de la București. La Chișinău au fost cercetate în detaliu actele emise de Sfatul Țării. Acestea sunt cuprinse într-un fond separat. Izvoarele consultate la Chișinău au permis, pe de-o parte, înțelegerea activității Sfatului Țării, iar protocoalele, listele de membri și diferite chestionare au constituit, pe de altă parte, o bună bază de plecare pentru elucidarea chestiunii identitare. Toate informațiile legate de deputați au fost introduse într-o bază de date și completate cu informații din literatura de specialitate, astfel că lucrarea de față prezintă pentru prima dată o analiză cuprinzătoare a structurii Sfatului Țării și implicit a elitei vorbitoare de limba română din Basarabia.

În Arhiva Națională a României a fost cercetată mai ales moștenirea scrisă a unor intelectuali moldoveni cunoscuți, ca de pildă Ion Pelivan, Pantelimon Halippa, Daniel Ciugureanu dar și Gherman Pântea. În special Fondul Personal Ion Pelivan, în care poate fi găsită o vastă corespondență, permite o privire în profunzime în cercul intelectualilor moldoveni la începutul sec. XX.

Analiza situației politicii externe a Basarabiei 1917/1918 se sprijină pe informații din literatura secundară, fiind completată în ceea ce privește poziția Imperiului German și a Triplei Alianțe cu documente din Arhiva Politică a Ministerului de Externe German. În plus, au fost consultate și o serie de ediții de documente pe această problemă. O altă sursă valoroasă de informare au reprezentat-o ziarele *Basarabia*, *Moldovanul*, *Basarabia Reînnoită*, *Kuvynt Moldovenesk* și *Sfatul Țării*.

Structura lucrării și concluziile

Întrucât evoluțiile din cadrul elitelor vorbitoare de limbă română sunt strâns legate sau chiar determinate de anumite evenimente istorice, lucrarea propune o abordare cronologică a problematicii cercetate.

Primul capitol cuprinde, pe de o parte, clarificarea unor concepte de bază folosite în lucrare și, pe altă parte, o imagine detaliată a stadiului actual al cercetării pe tematica de față.

Identitate, națiune, naționalism, mișcare națională, identitate etnică, conștiință colectivă, etnicitate sunt concepte, care, de cele mai multe ori, apar în lucrări istorice sau studii politice fără o definiție în prealabil a sensului în care sunt utilizate de autor. De obicei aceste lucrări pleacă de la o definiție universal valabilă a acestor fenomene, cu toate că aceste concepte importante (*identitate, națiune, naționalism*) sunt de câteva decenii obiectul unor dispute serioase în spațiul academic.

În toate domeniile științifice noțiunile identitare primordiale, fie ele individuale sau la nivel de grup, au fost considerate treptat depășite și înlocuite de perspective constructiviste, care pleacă de la premisa că nici identitatea individuală, nici cea de grup nu sunt înnăscute. Identitatea se dezvoltă prin confruntarea cu mediul și este astfel rezultatul unor procese sociale. Lucrarea de față este și ea tributară acestei perspective constructiviste.

Apartenența națională sau etnică cuprinde două planuri analitice. Ea poate sta sub semnul identității individuale, pentru a vedea unde se poziționează individul însuși sau poate chestiona modul cum acesta este influențat de mediu în procesul de elaborare a propriei identități. Pe de altă parte, se poate face referire la construirea identității de grup și la mecanismele de funcționare a acesteia. În acest context, națiunea și etnia trebuie privite ca identități de grup construite, fenomene ale modernității, întemeiate mai ales pe mecanisme de excluziune și incluziune. Ca atare accentele cercetării sunt puse, pe de-o parte, pe modul în care intelectualii moldoveni se defineau pe sine, pe de altă parte, lucrarea urmărește în ce măsură intelectualii moldoveni au dezvoltat categorii identitare proprii și cum au încercat să le mediatizeze.

Parcursul literaturii secundare generoase, care tratează diferite aspecte ale istoriei Basarabiei în limita de timp propusă de acest studiu (1905-1919), arată că majoritatea lucrărilor au fost publicate în Uniunea Sovietică, România sau Republica Moldova. Analiza acestora relevă o predilecție pentru metanarațiuni istoriografice, parțial dictate politic, care nu

valorifică încă abordări teoretice novatoare, ca de exemplu social-constructivismul. Adaptarea evenimentelor la scheme de interpretare istorică pe scară largă, care erau cerute de politică, au dus în cazul Basarabiei de multe ori la o selecție arbitrară a datelor și izvoarelor. Sursele nu sunt privite în contextul istoric din care provin și în relație cu realitatea istorică aferentă, ci sunt manipulate ca argumente pentru imagini precreate, care sunt proiectate în viitor.

În schimb istoriografia occidentală nu s-a preocupat de aspecte singulare ale istoriei basarabene la începutul sec. XX, nevalorificând astfel izvoare istorice inedite. Așadar devine evident că în cazul Basarabiei lipsește până astăzi un studiu asupra formării identității populației vorbitoare de limba română, realizat din punct de vedere constructivist. Lucrarea de față își propune să remedieze acest neajuns.

Cel de-al doilea capitol este dedicat perioadei Basarabiei sub stăpânire rusească și analizează evoluția administrativă, economică și culturală a regiunii în sec. al XIX-lea, pentru a explica premisele apariției tiparelor identitare la populația moldoveană. În ultima parte a capitolului este cercetat în ce măsură a existat în Basarabia o mișcare națională a populației moldovenești la începutul sec. XX. În același timp este verificată o posibilă influență a agitațiilor de la București asupra evenimentelor din Basarabia. O atenție deosebită este acordată și desfășurării revoluției din 1905-1907, care a încorporat în Rusia și aspecte naționale, pe lângă cele sociale, creând pentru mișcările naționale un anumit spațiu de mișcare.

Cercetarea efectuată demonstrează că, prin poziția sa periferică atât în cadrul Imperiului Otoman, cât și al Imperiului Rus, Basarabia a participat numai parțial la procesul de modernizare economică și socială, demarat în restul Europei în sec. al XIX-lea, fiind la începutul sec. XX o regiune slab dezvoltată, cu un caracter eminent agrar. În aceste condiții intelectualii burghezi moldoveni au dezvoltat abia la începutul sec. XX o conștiință etnică de sine. Impulsul demarării acestui proces identitar a fost generat de stagii de studiu la universități din interiorul Rusiei, posibile pentru moldoveni din 1898. Exemplul asociației (pământeniei) studenților basarabeni din Dorpat relevă faptul că studenții vorbitori de limbă română se orientau în procesul de găsire a propriei identități după modelul național românesc, preluând componenta sa etnică, fără însă a se raporta la un cadru teritorial și a solicita unirea tuturor românilor într-un stat național comun. Pământenia basarabenilor nu s-a limitat la solicitări naționale, ca de pildă liberalizarea politicii restrictive în privința limbii din Basarabia, ci a militat și pentru reformarea sistemului politic și social din Rusia. Demersurile moldovenilor pot fi așadar caracterizate ca etnic-sociale.

Legătura strânsă dintre emanciparea etnică și solicitări privind reforme politice și sociale a fost continuată în cadrul Revoluției din 1905-1907. Cu toate că cele două categorii sociale conducătoare, aristocrația și intelighenția, se defineau ca români, momentul etnic nu a beneficiat de o coeziune suficientă, pentru a surmonta divergențele dintre concepțiile politice și economice ale celor două grupuri. În același timp devine evident faptul, că elita vorbitoare de limbă română din Basarabia nu avea un program politic coerent privind viitorul Basarabiei, care i-ar fi putut servi ca linie directoare în creionarea destinului provinciei, acesta fiind dezvoltat abia ca reacție la evenimente. Nu în ultimul rând trebuie menționat și faptul, că țărănimea moldovenească se afla la începutul Primului Război Mondial într-un stadiu protonațional și nu avea conștiința unei istorii comune, cu atât mai puțin un sentiment de apartenență națională.

În România vremii mișcarea moldovenilor din Basarabia nu s-a bucurat de un sprijin larg până la începutul războiului mondial. Percepția Basarabiei pe scena europeană s-a schimbat progresiv în perioada 1906-1917, teritoriul dintre Prut și Nistru intrând în atenția St. Petersburgului/Petrogradului și al Bucureștiului, și, cel târziu odată cu intrarea României în război, în vizorul puterilor europene.

Cel de-al treilea capitol al lucrării este destinat anului 1917 în Basarabia. În prim-plan se află mai ales perioada cuprinsă între lunile februarie-noiembrie 1917, pe parcursul căreia Basarabia mai este parte integrantă a Imperiului Rus, ale cărui organe centrale sunt teoretic responsabile pentru administrarea regiunii. În realitate însă, provincia este marcată de un suflu național, frământări sociale, competențe politice neclare, o administrație centrală slabă și căutarea de către elite a unor soluții orientative pentru ieșirea din criză și anarhie. În aceste luni au fost înființate în Basarabia diferite organizații, asociații și mișcări cu o agendă socială, dar și națională, care pe fundalul raporturilor problematice din Imperiul Rus și al lipsei de fermitate a autorităților țariste locale au încercat să influențeze activ evenimentele din provincie. În centrul analizei stau astfel asociațiile și mișcările constituite de elitele moldovenești, precum și documentele lor programatice. În același timp sunt cercetate și premisele de constituire ale Sfatului Țării, organul politic de autoguvernare, convocat pentru prima dată în noiembrie 1917.

Sfatul Țării, deputații săi și activitatea acestora sunt centrale pentru descifrarea mecanismelor identității etnice, respectiv naționale a moldovenilor în Basarabia începutului de sec. XX, mai ales că aproape 70% dintre deputați fac parte din populația vorbitoare de limba română. În acest context pentru analiză devin relevante categorii ca vârsta, socializarea, gradul de

educație, evoluția profesională, autodefinirea etnică și politică a deputaților activi în Sfatul Țării, pentru a determina poziționarea acestora în chestiunea identitară și în discursurile politice ale vremii pe marginea acestei problematici.

Se poate concluziona că abia cu prilejul Revoluției Ruse din 1917, elita vorbitoare de limbă română a redevenit după o perioadă de tăcere activă public, implicându-se în diferite instituții. Însă nici de această dată nu s-a reușit impunerea unui organism comun, care să reprezinte interesele tuturor moldovenilor din Basarabia.

Exponenții principali ai mișcării moldovenești erau Partidul Național Moldovenesc și consiliile soldaților moldoveni. În programul acestora se regăseau doleanțe naționale, dar și sociale sau democratice, precum chestiunea agrară sau introducerea dreptului de vot universal și a unui sistem parlamentar în Rusia. Conceptul identitar, în varianta sa etnică românească, rămâne neschimbat și este de acum accentuat de revendicarea consecventă a unei autonomii teritoriale în cadrul Imperiului Rus. Majoritatea elitei vorbitoare de limbă română nu internalizase la 1917 ideea unui stat român extins, astfel că mișcarea moldovenească avea un caracter național, grație raportării la un cadru de referință teritorial, dar care nu se suprapunea cu cel al mișcării naționale românești.

Determinate de slăbiciunea tot mai evidentă a Centrului, pericolul prăbușirii ordinii publice în provincie și tendințele de anexare manifestate de Ucraina, elitele politice din Basarabia căutau soluții pentru o reorganizare administrativă pe plan local și regional, concretizate în cele din urmă în constituirea Sfatului Țării în noiembrie 1917.

Sfatul Țării, cu toate că era ales indirect, oglindea totuși în mare măsură raporturile etnice și sociale din Basarabia. Astfel Sfatul Țării poate fi privit ca o instituție reprezentativă pentru întreaga Basarabie, ale cărei decizii aveau un caracter obligatoriu. Odată cu decizia înființării Sfatului Țării, „revoluția basarabească” s-a desprins definitiv de fixația ei pe indicațiile primite de la Petrograd. Gestionarea chestiunilor interne a fost preluată în noiembrie 1917 de către noul organism. Cu toate acestea nu s-a pus până ianuarie 1918 problema părăsirii de către Basarabia a statului rus.

Analiza structurii deputaților relevă printre altele faptul, că deputații moldoveni din Sfat nu își asumaseră decât punctual conceptul național românesc, astfel încât să se fi autointitulat automat „români”. Numai 20% dintre deputații vorbitori de limbă română se autodefineau la un sondaj „români” sau „români-basarabeni”. Mai mult, apartenența etnică părea să joace un rol subordonat convingerilor politice.

Cel de-al patrulea capitol tratează atât perioada autonomiei și independenței Basarabiei cât și decizia de unire cu România în anul 1917/1918, accentul căzând pe activitatea Sfatului Țării și a deputaților moldoveni. În faza autonomiei și a independenței, Sfatul Țării a decis liniile directoare în politica fostei provincii rusești, luând hotărâri fundamentale pentru evoluția regiunii. Fiind o instituție în care se regăsea majoritatea intelectualilor Basarabiei, Sfatul Țării permite o radiografie a orientărilor ideologice și a discursurilor elitei locale. Activitatea acestui organism oferă astfel informații despre preferințele politice ale deputaților. În acest context a fost cercetat, dacă la nivelul conducerii politice se încerca în mod real constituirea unui stat de sine-stătător și pe ce principii urma să fie fundamentat acesta. Pentru a evalua activitățile Sfatului Țării cât mai obiectiv, acestea au fost plasate într-un context mai larg, având drept cadru de referință poziționarea Marilor Puteri față de problema Basarabiei.

În perioadele de autonomie și independență statală Sfatul Țării, care a condus destinul teritoriului dintre Prut și Nistru în această perioadă de timp, a încercat să dezvolte o politică autonomă și să stabilească structuri administrative proprii.

În lumina evenimentelor din Rusia, Ucraina și de pe frontul de est, Sfatul Țării a declarat în ianuarie 1918 independența teritoriului dintre Prut și Nistru. Elitele moldovenești, adepte ale conceptului de națiune culturală au considerat nou proclamata republică un stat național, fundamentat pe cultura, limba și istoria comună a moldovenilor. Hotărârile Sfatului Țării în domeniul politicii interne și externe, precum și dezbaterile purtate în cadrul său indică faptul, că independența statală nu era considerată un proiect tranzitoriu și că se încerca consolidarea fundamentelor Republicii Democratice Moldovenești. Pe toată durata de activitate a Sfatului Țării deputații moldoveni și-au exprimat adeziunea la principiile naționale formulate în decembrie 1917, precum și la obiectivele generale ale mișcării revoluționare ruse. Ei au afirmat apartenența moldovenilor la poporul român, însă nu au plasat programul național în centrul activității lor politice și nu au proclamat realizarea unui stat național român extins ca ideal și obiectiv al acțiunilor lor.

În antinomie cu aceste tendințe din Sfatul Țării, în ianuarie 1918 se face auzită în spațiul public o grupare moldovenească, care pleda pentru o unire cu România, dacă ar fi fost întrunite anumite condiții, ca de pildă menținerea unei minime autonomii decizionale, salvagardarea succeselor revoluționare de până atunci, precum și capacitatea de a influența procesul de reformare a statului român extins.

Însă analiza tratativelor dintre Sfatul Țării și guvernul român susține presupunerea că determinante pentru decizia de unire a Basarabiei cu statul român învecinat, proclamată de

Sfatul Țării la 27 martie 1918, au fost nu atât existența unei conștiințe naționale și dorința de realizare a unui stat național român extins, cât conjunctura politică internă și internațională dificilă, precum și voința politică redusă a Marilor Puteri de a susține micul stat basarabean.

În ultimul capitol atenția se îndreaptă asupra integrării Basarabiei în România Mare, pentru a elucida ce s-a întâmplat cu mișcările de autonomie ale Basarabiei și în ce măsură s-a manifestat o identitate regională a moldovenilor din Basarabia. Analiza se concentrează mai ales pe primele luni din procesul de integrare, desfășurat de-a lungul anilor 1918-1925. Integrarea Basarabiei în statul român s-a extins pe parcursul mai multor ani, întrucât legislația existentă în Regatul României nu a fost pur și simplu implementată în restul provinciilor, ci au fost create progresiv noi cadre de referință administrative și juridice.

În baza documentelor cercetate se poate concluziona că decizia unirii nu presupunea și abandonul obiectivelor politice ale intelectualilor moldoveni. În decretul de unificare Basarabiei i s-a garantat o autonomie regională, care a fost valabilă până la 27 noiembrie 1918. Deputații moldoveni din Sfatul Țării au demonstrat prin inițiativele lor legislative că priveau viitorul Basarabiei, pe termen lung, ca pe cel al unei provincii autonome în cadrul statului român. De asemenea nu erau dispuși să renunțe la principiile formulate la începutul sec. XX, care stipulau egalitatea ca importanță între solicitările naționale, valorile democratice și obiectivele sociale. În opoziție cu grupările politice reprezentate în Sfatul Țării, care sprijineau demersul privind autonomia regională, se aflau latifundiarilor vorbitori de limba română. Aceștia se declarau împotriva politicii Sfatului Țării și formelor de punere în practică a autonomiei propuse de acesta. .

După abrogarea autonomiei regionale la 27 noiembrie 1918, care a implicat și autodizolvarea Sfatului Țării și o unificare necondiționată cu statul român, au urmat până în 1925 integrarea treptată a Basarabiei în România și adaptarea ei la structurile statului unitar. Exemplele sistemelor de învățământ și de presă ilustrează faptul, că întreg procesul de naționalizare a populației vorbitoare de limbă română din Basarabia, căreia ideea unei apartenențe naționale îi era străină în momentul unirii, a decurs sinuos și nu a condus în toate sferile la rezultatele rapide preconizate.

Trebuie consemnat faptul, că discursul politic și activitatea intelectualilor vorbitori de limbă română din Basarabia nu au înregistrat o cezură după unire, menținându-se doleanțele principale din perioada independenței. Nici în discursul public, nici în politica de partid chestiunea națională nu a ocupat un rol predominant. Iminența reformei agrare, chestiuni sociale și punerea în practică a unor drepturi democratice generale au constituit prioritățile de

pe agenda politică a elitei din Basarabia. Cu toate că mare parte a elitelor moldovenești au declarat după unire din ce în ce mai des statul național român ca ideal, preluând în final complet și pentru prima dată discursul național românesc, ele nu au renunțat definitiv la revendicarea unei autonomii regionale până în anul 1919.

Atitudinea social-revoluționară a intelectualilor moldoveni, necunoașterea generală a situației din Basarabia și frica structurală de o revoluție bolșevică au favorizat în cercurile politice de la București, care până la momentul respectiv se interesaseră doar într-o mică măsură de acest teritoriu, conturarea unui scepticism general față de conducătorii mișcării moldovenești. Acest lucru a condus la un raport tensionat între elitele din noua provincie și din Vechiul Regat, marcat de idei preconcepute și de neîncredere.

În final analiza evoluției discursului identitar și a activității politice a elitelor moldovene la începutul sec. XX permite sesizarea unor **tendințe generale**.

Atât intelectualii burghezi, cât și aristocrația moldoveană și-au declarat adevărată, din punct de vedere etnic, la națiunea română. În niciun moment ambele categorii nu au dezvoltat abordări programatice proprii privind un model etnic moldovenesc de sine stătător. Însă apartenența etnică nu a fost pusă în corelație directă cu statul național român. Statul național unitar român, propagat de mișcarea națională românească, nu a fost până în 1918 un obiectiv autentic al mișcării moldovenești, care până la sfârșitul anului 1917 nu a contestat Imperiul Rus ca și cadru teritorial de referință pentru Basarabia. Discuțiile privind autonomia regională, care au debutat odată cu Prima Revoluție Rusă au vizat permanent provincia Basarabia, cu obiectivul de a încorpora și celelalte etnii conlocuitoare în sistemul de administrație autonomă regională.

De la început în mișcarea burgheză moldovenească s-au întrepătruns revendicări naționale, sociale și democratice. Mișcarea nu s-a definit în niciun moment ca exclusiv națională și s-a adresat programatic în permanență populației rurale din provincie.

O altă caracteristică a mișcării moldovenești este relativitatea ei. Acțiunile din timpul revoluției din 1905-1907, dar și activitatea din Sfatul Țării s-au bazat mai puțin pe o implementare exactă a unui program creionat în detaliu și au fost în primul rând reacții la conjuncturile din politica internă și internațională. Marja de mișcare a elitelor moldovenești a fost condiționată de poziția periferică a Basarabiei și, în timpul Primului Război Mondial, de constelația politică pe plan internațional.

De la începutul mișcării în Basarabia devine vizibilă o discrepanță între boieri și intelectualii burghezi, care nu reușesc, în pofida unor încercări repetate, atât în timpul anilor revoluționari

1905-1907, cât și în perioada independenței sau după unire, să acționeze concertat pentru interesele Basarabiei și ale populației moldovenești. Chiar dacă în chestiunea etnică ambele grupări se plasează pe aceeași poziție, atitudinea lor diferită față de chestiunea agrară conduce la diferențe ireconciliabile.

Dincolo de acest aspect, reprezentanții elitei burgheze moldovenești, activi în diferite organisme și instituții nu îmbrățișau, la rândul lor, mereu aceleași opinii politice. În consecință nu se poate vorbi de o mișcare națională moldovenească unitară, ci trebuie creionat un portret al acesteia nuanțat și atent diferențiat.

În timp ce atenția elitelor românești era îndreptată spre Transilvania, Bucureștiul exercitându-și de la sfârșitul sec. al XIX-lea progresiv influența asupra mișcării naționale românești din acest spațiu, interesul acestora pentru Basarabia a rămas până la începutul Primului Război Mondial marginal. Se poate vorbi în acest context doar de inițiativele individuale ale puținor români, care au avut totuși o influență decisivă asupra mișcării moldovenești. Este de presupus, că regularitatea contactelor cu tinerii studenți basarabeni și aprovizionarea acestora cu reviste și cărți au contribuit la faptul, că aceștia au dezvoltat o conștiință de sine etnică românească. Până la unire, dar și în perioada imediat următoare, Basarabia a fost pentru majoritatea elitelor politice din Vechiul Regat o *terra incognita* și raportul acestora cu conducătorii mișcării moldovenești a fost marcat de scepticism și rețineră.

Teza de doctorat nu are pretenția de a oferi o imagine cuprinzătoare a poziționării identitare a întregii populații vorbitoare de limbă română din Basarabia. Datorită complexității subiectului, o serie de teme nu au putut fi abordate decât periferic, rămânând propuneri pentru cercetări viitoare. Până în momentul de față nu există, de pildă, un studiu detaliat privind receptarea evenimentelor din Basarabia de către politicienii și publicul larg din România. Ar fi interesant de elucidat cât de informați asupra Basarabiei erau realmente decidenții politici din România și care era imaginea provinciei și a locuitorilor ei în spațiul public românesc al vremii?

Alt câmp de cercetare, ofertant pentru perioada tratată în această lucrare, ar putea fi atitudinea celorlalte grupuri etnice și raportarea lor la elitele moldovenești și politica formulată de acestea. Nu în ultimul rând trebuie reiterat faptul, că analiza elitelor moldovenești, în special a mișcării burgheze, reprezintă numai un fragment din complexul mozaic identitar etnic și național.

Acest studiu poate constitui astfel un util punct de plecare pentru alte analize, care se pot concentra pe asumarea identității de către populația rurală a provinciei. În acest context ar

trebui cercetat în profunzime în ce măsură elitele moldovenești au reușit să transmită conceptele lor și altor categorii sociale, reușind să influențeze durabil procesul de conturare a identității lor etnice și naționale.